

LBRIS

We know
books

Conf. univ. dr. Gavriil Preda

Bătălia pentru aurul negru al României, de la Hitler la Stalin

**Importanța strategică
a petrolului românesc
1939-1947**

**Editura
Evenimentul
și Capital**

Cuprins

CUVÂNT ÎNAINTE	9
NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI	13
INTRODUCERE.....	17

CAPITOLUL I

Petrolul românesc la începutul celui de al II-lea război mondial.....	27
1.1. Creșterea importanței strategice a petrolului românesc în anii premergători celui de al II-lea război mondial	27
1.2. Implicațiile tratatului economic româno-german din 23 martie 1939.....	36
1.3. Reacțiile marilor puteri	52

CAPITOLUL II

Raporturi româno - germane în domeniul petrolier în anii 1940-1944	76
2.1. Tratatative și acorduri româno-germane în domeniul petrolier	76
2.2. Ponderea petrolului în schimburile economice româno-germane.....	112
2.3. Implicațiile schimburilor economice româno-germane din domeniul petrolier asupra economiei și a efortului de război al României.....	137

CAPITOLUL III

Zona strategică Valea Prahovei în anii celui de al Doilea Război Mondial.....	158
3.1. Organizarea sistemului de apărare a zonei petrolifere Valea Prahovei la începutul celui de al II-lea război mondial. Rolul Misiunii Militare Germane în regiunea petroliferă.....	158

3.2. Cooperarea militară româno-germană pentru organizarea sistemului de apărare a zonei petrolifere Valea Prahovei.	170
3.3. Apărarea regiunii petrolifere Valea Prahovei împotriva atacurilor aviației anglo-americane din anii 1943-1944.	184

CAPITOLUL IV

Acapararea petrolului românesc de către U.R.S.S. în perioada 23 august 1944 – februarie 1947	204
4.1. Impactul Convenției de Armistițiu asupra industriei petroliere românești..	204
4.2. Societatea mixtă româno-sovietică Sovrompetrol și impactul acesteia asupra industriei petroliere românești	228
4.3. Problema petrolului românesc la Conferința de Pace de la Paris	237
ÎNCHEIERE.....	245
ANEXE	249
BIBLIOGRAFIE.....	297
INDICE DE NUME	310

CAPITOLUL I

Petrolul românesc la începutul celui de al II-lea război mondial

1.1.

Creșterea importanței strategice a petrolului românesc în anii premergători celui de al II-lea război mondial

Primul Război Mondial a demonstrat că interdependența dintre economia de război și forțele armate ale statului a devenit esențială în cadrul strategiei generale de ducere a războiului.

De asemenea, prima conflagrație mondială a evidențiat că, armate deși bine echipate cu tehnică de luptă și încadrate cu un corp de comandă de elită, cum au fost armata germană și cea austro-ungară, au fost puse în situația de a nu putea să reziste unui efort militar de lungă durată, datorită faptului că economia de război a deținut stocuri limitate de materii prime strategice și nu a avut nici posibilitatea de a le putea procura pe timpul desfășurării războiului. Blocada economică, pe care statele Antantei au impus-o țărilor adverse, a constituit una dintre cele mai eficiente metode cu ajutorul căreia s-a reușit izolarea Germaniei și aliaților săi.

Blocarea accesului acestora la sursele de materii prime strategice, au adus țările din Tripla Înțelegere în pragul dezastrului economic și militar.

Generalul von Ludendorff afirma în memoriile sale că „*nu armatele i-au învins, ci penuria de petrol*”¹, iar istoricul britanic B. H. Liddell Hart aprecia că „*blocada a fost cauza fundamentală a capitulării germane*”².

1 General Eric von Ludendorff, *Amintiri de război*, Editura „Răspândirea Culturii”, București, 1919, p. 339.

2 B. H. Liddell Hart, *Strategie*, Wisbaden, Rheinische Verlags-Austalt, (f.a.), p. 264.

Studiile elaborate de specialiștii militari în perioada interbelică, pe baza concluziilor rezultate din desfășurarea Primului Război Mondial, au acreditat ideea că victoria într-un viitor conflict – care nu putea fi decât un război total ce presupunea mobilizarea tuturor energiilor umane și materiale ale unei națiuni – va fi decisă de forța economică a statului.

Pregătirea economică a războiului a dobândit în noile condiții o importanță deosebită. De existența sau inexistența resurselor de materii prime strategice, a stocurilor, a posibilităților de aprovizionare cu acestea, depindea, în mod hotărâtor, capacitatea industriei de război a statului de a asigura înzestrarea armatei cu armament și tehnică de luptă și alimentarea continuă cu materiale a frontului.

La fel și infrastructura cerută de necesitățile războiului modern – aeroporturi, rețele de căi ferate, autostrăzi, baze navale, depozite, etc. – era dependentă, în mare măsură, de pregătirea economică a războiului.

Într-un raport prezentat la Conferința de dezarmare de la Geneva din anul 1930, se arată că în războiul modern, potențialul militar ofensiv este determinat nu de mărimea numărului de rezerviști, ci de dimensiunea potențialului economic³. Dată fiind importanța materiilor prime pentru potențialul de război al unui stat, dar mai ales problematica complexă pe care o presupunea materializarea acestora pe multiple planuri, devenea tot mai evident faptul că, soluționarea unei probleme atât de complexe nu putea fi făcută în momentul declanșării războiului sau cu puțin timp înainte de declanșarea sa.

Aceasta reclama, indiscutabil, o strategie în domeniu, un ansamblu coerent de măsuri politice, diplomatice, comerciale, financiare, militare, etc. elaborate și puse în practică din timp de pace. Se impunea astfel armonizarea strategiei în domeniul materiilor prime cu strategia militară a statului. Specialiștii au estimat că cel puțin 34 de materii prime erau indispensabile din punct de vedere strategic într-un eventual conflict: cărbunele - pentru producția generală; petrolul - pentru forța motrice; lână, fierul, bumbacul – pentru explozive; cauciucul - pentru transport; arama - pentru armament; nichelul – pentru producția de oțeluri și muniție; aluminiul – pentru avioane; plumbul, glicerina, celuloza, mercurul - pentru muniție și detonatoare; platina, azbestul, manganul, antimoniul, mica, acidul sulfuric, ș. a. Printre personalitățile de seamă care au analizat rolul materiilor prime în război, în perioada interbelică, amintim pe gl. Vasile Rudeanu, Victor Slăvescu, ș.a.

3 Pierre Renouvin, Jean Baptiste Duroselle, *Introduction à l'histoire des relations internationales*, Librairie Armand Colin, Paris, 1964, p. 31.

Consumul de materii prime strategice în războiul modern ce se prefigura atingea, potrivit opiniei specialiștilor, valori enorme comparativ cu războaiele precedente. Aceste consumuri depășeau în cele mai multe cazuri producția internă a beligeranților. Într-un studiu publicat la Viena, de Istvan Possony în anul 1938, se arăta cantitatea de materiale necesare echipării unui front cu o lungime de 1000 km, front pe care se estima că va lupta armata germană într-un viitor conflict.

Conform studiului respectiv, într-un viitor război ofensiv, se estima următorul consum anual: 390.000.000 tone cărbune; 30 – 40.000.000 tone produse petroliere; peste 43.000.000 tone fier, etc. Producția maximă înregistrată în Germania era de 379.000.000 tone cărbune, 21.000.000 tone fier, 500.000 tone țiței extras și 2.000.000 tone benzină sintetică⁴. Dintre toate materiile prime, petrolul și produsele petroliere aveau o importanță crucială. Dr. Ferdinand Friedensburg, unul dintre teoreticienii economiei germane de război, făcea următoarea remarcă: „*Petrolul este materia primă în lipsa căreia armatele de azi sunt osândite la completă imobilitate și în acest fel la înfrângere sigură, ca și în cazul când nu ar avea arme și muniții*”⁵.

În perioada interbelică, tehnica de luptă a înregistrat progrese remarcabile. Prin rolul esențial al binomului tanc-avion în conceperea și ducerea acțiunilor de luptă, viitoarea conflagrație se anunța ca un război al motoarelor.

Grija pentru aprovizionarea cu petrol și produse petroliere necesare deplasării trupelor motorizate, avioanelor, tancurilor și vaselor de război, a devenit o constantă în politica marilor puteri, presând continuu deciziile politico-economice și militare. Ca fenomen social, războiul a evoluat, în perioada interbelică, în strânsă legătură cu mersul general al societății, acesta reprezentând, așa cum remarca sociologul român Dimitrie Gusti, „*mai mult decât numai o simplă chestiune de strategie, aprovizionări și armament, căci el rezumă o întregă epocă istorică, toată știința, toată economia, toată cultura, toată tehnica unui timp*”⁶.

Evoluția evenimentelor politico - diplomatice, economice și militare din perioada premergătoare celui de al Doilea Război Mondial prefigura faptul că următorul conflict militar, va fi o conflagrație între două grupuri de state, a căror compunere, cel puțin la nivelul marilor puteri, era previzibilă. O grupare constituită din Germania, Italia și Japonia,

4 Istvan Possony, *Die Wehrwirtschaft des totalen Krieges* [Economia războiului total], Viena, 1938, p. 8 și în continuare.

5 „Der deutsche Volkswirt”, 16 aprilie 1937.

6 Dimitrie Gusti, *Opere*, Editura Academiei R. S. România, București, 1970, vol. IV, p. 138.

în jurul cărora gravitau Ungaria și Bulgaria, urmărea răsturnarea cu forța a ordinii geopolitice stabilită prin sistemul de tratate de pace de la Paris (1919-1920). Cealaltă grupare formată din Marea Britanie, Franța, S.U.A și statele aliate ori asociate acestor mari puteri era interesată în menținerea păcii și păstrarea statu-quo-ului european și mondial. În acest context geopolitic, o poziție aparte o avea U.R.S.S, care dorea să arbitreze cele două „tabere”.

De remarcat faptul că cele trei mari puteri revizioniste – Germania, Italia și Japonia – care făceau pregătiri susținute în vederea declanșării războiului, nu dispuneau în perimetrul lor național decât de puține materii prime și în cantități insuficiente cerințelor unui război de durată.

Germania nu avea bumbac, cauciuc, cositor, platină, bauxită, mercur și mică, iar cantitățile de minereu de fier, cupru, nichel, sulf și îndeosebi petrol obținute din producția internă erau insuficiente.

Italia era lipsită aproape complet de petrol, minereu de fier, cauciuc, bumbac, azbest, minereu de crom, mică, nichel, cositor, cobalt, platină și tungsten. Japonia, al treilea pol al Axei, era, de asemenea, lipsită de materiile prime strategice necesare susținerii potențialului său de război. Se poate afirma că punctul vulnerabil al puterilor Axei îl constituia insuficiența sau lipsa totală a unor materii prime strategice.

Din acest punct de vedere, coaliția statelor care se pronunțau pentru menținerea păcii și a statu-quo-ului teritorial existent, dispuneau de o netă superioritate față de statele Axei.

Puterea economică a acestor state era de 3-3,5 ori mai mare decât a Germaniei și a aliaților acesteia⁷. Într-un studiu de sinteză, elaborat în septembrie 1939 de Marele Stat Major al armatei române, în care se evaluau riscurile unor posibile agresiuni asupra României și soluțiile pe care statul român putea să le adopte în cazul unui conflict între cele două grupări de state adverse, se concluziona că: „În ansamblu coaliția rezultată din alianța franco-engleză, sporită cu Polonia și Înțelegerea Balcanică (chiar fără Iugoslavia) poate opune inițial Axei germano-italiene și sateliților ei (Ungaria, Bulgaria, Spania) forțe sensibil egale. Timpul va lucra în defavoarea puterilor agresoare, date fiind resursele imense ale Statelor Unite ale Americii, U.R.S.S. și ale imperiilor coloniale englez și francez”⁸ Viața a confirmat pe deplin această previziune.

7 André Lobarthe, *La France devant la guerre. La balance des forces*. Edition Bernard Grosset, Paris, 1939, p. 72. Vezi Eglaff Gustow, *Opinions américaines sur l'approvisionnement de l'Allemagne en essence*, în „Moniteur du Pétrole Roumain”, Anul XLV, nr. 1, ianuarie 1940, p. 53.

8 Arhivele Militare Române (în continuare, A.M.R.), fond 5418, dosar 11, f. 36.

O analiză a producției și a consumului mondial de produse petroliere în anul 1939 oferă date concludente privind gradul de dependență al marilor puteri față de petrol. În anul 1939 s-au extras 286.000.000 tone petrol și s-au consumat 255.786.000 tone. Dintre marile puteri doar S.U.A. și U.R.S.S. făceau parte din galeria marilor producători de petrol de pe glob. S.U.A. a realizat o producție de 173.000.000 tone petrol și a înregistrat un consum intern de 150.000.000 tone petrol, iar U.R.S.S. a realizat o producție de 31.000.000 tone petrol și un consum intern de 22.900.000 tone petrol. Celelalte mari puteri: Germania, Franța, Anglia, Italia și Japonia aveau zăcăminte petrolifere de valori mici în comparație cu consumul lor intern de produse petroliere.

Producția internă însumată a acestor state era de peste 1.542.000 tone petrol: Germania – 900.000 tone, Franța – 100.000 tone, Anglia – 2.000 tone, Italia – 160.000 tone, Japonia – 379.000 tone. Consumul total al acestor state de circa 32.300.000 tone depășea de peste 20 de ori producția lor internă. Germania avea un consum intern de 7.100.000 tone, Franța de 7.000.000 tone, Marea Britanie de 12.000.000 tone, Italia de 2.900.000 tone, Japonia de 3.400.000 tone⁹.

Asemenea disproporții deveneau aproape de nesuportat în situații conflictuale, când sursele de aprovizionare și căile de transport se dovedeau nesigure. Încordarea raporturilor dintre marile puteri era generată și de accesul inegal al acestora la sursele de petrol. Statele Unite ale Americii și Uniunea Sovietică aveau o situație privilegiată, fiind statele cu cea mai mare producție de pe glob, care le asigura consumul intern și disponibilități pentru export. Marea Britanie și Franța, deși lipsite de zăcăminte petrolifere de mare productivitate pe teritoriul național, posedau mari resurse de petrol în întinsele lor imperii și aveau, prin intermediul puternicelor trusturi petroliere internaționale, în special anglo-saxone, poziții forță în valorificarea petrolului pe glob. Mai mult, din punct de vedere militar, dețineau controlul celor mai importante rute comerciale maritime și terestre, cât și a principalelor puncte strategice de pe glob. Germania și Italia, fără resurse interne importante de petrol, cu o participare modestă în cadrul marilor companii petroliere transnaționale, erau obligate să importe cantități mari de petrol.

Incontestabil, cea mai dificilă problemă pe care cel de al III-lea Reich nu a putut să o soluționeze pe întreaga perioadă a războiului a fost aceea a aprovizionării cu carburanți. Aceasta a avut o contribuție majoră la

⁹ *Consumul mondial al produselor petroliere în anul 1939*, în „Moniteur du Pétrole Roumain”, Anul XLV, nr. 12, 15 iulie 1940, pp. 657-664.

înfrângerea Axei. Din acest punct de vedere, Germania a fost în cea mai defavorabilă situație. Faptul că aproape 80% din petrolul importat era adus din afara Europei, limita considerabil libertatea de acțiune a celui de al III-lea Reich în raport cu celelalte mari puteri, mai ales în situații conflictuale. Practic toate marile puteri europene, cu excepția U.R.S.S., erau dependente, într-o formă sau alta, de importul de petrol. În perioada interbelică interesul marilor puteri s-a mutat în acele zone ale lumii unde au fost puse în valoare zăcăminte petrolifere mult mai bogate decât cele din România. În zone petrolifere respective rivalitatea dintre capitalul provenit din marile puteri învingătoare și cele învinse era deosebit de dură. De aici rezultă că în România raporturile de forțe dintre marile puteri erau clar delimitate, industria sa petrolieră fiind dominată de capitalul provenit din statele învingătoare în Primul Război Mondial. Ca urmare, interesul unor mari puteri europene față de petrolul românesc a fost inegal. El a dobândit cote ridicate, pentru toate marile puteri, numai în situații de război. Asemenea evoluții ale poziției marilor puteri față de sursele de materii prime și în special față de sursele petrolifere au amplificat brusc importanța economico-militară a petrolului românesc în preajma declanșării celui de al Doilea Război Mondial. Ce elemente au stat la baza adaptării unei astfel de atitudini de către marile puteri europene față de petrolul românesc?

Considerăm că unii indicatori, cu valoare economico-militară, au amplificat însemnătatea industriei petroliere românești pentru marile puteri europene în situații conflictuale. Dintre aceștia, semnificativi au fost: potențialul productiv al câmpurilor petrolifere românești; capacitatea de prelucrare a țițeiului extras; structura și calitatea produselor obținute; sistemul de transport. Politica marilor puteri față de petrolul românesc a avut în vedere și alți factori. Dintre aceștia se impun prin importanța lor: poziția geografică a statului român; modalitatea de influențare a vieții politice românești; dobândirea și exercitarea controlului asupra economiei României ș.a.

România, ocupanta locului șase (în anul 1936) în ierarhia marilor producători și exportatori de petrol de pe glob, a realizat în anul 1939 o producție de petrol de peste 6.240.000 tone din care a exportat 4.177.000 tone, diferența reprezentând consumul intern. Resursele petrolifere românești, datorită acestei disponibilități de export, au devenit un obiectiv important în prognozele economice de război ale tuturor puterilor europene, situație care a generat o accentuare a rivalității dintre cele trei grupări de forțe existente în acel moment în Europa: grupul anglo-

francez, grupul italo-german și Uniunea Sovietică. Se cuvine precizarea că dacă obiectivul celor trei grupări era comun și anume de a-și asigura controlul asupra producției de petrol a României prin blocarea accesului celorlalți adversari, pozițiile de abordare a disputei erau diferite. Marea Britanie și Franța, care dețineau împreună peste 50% din capitalul străin investit în industria petrolieră românească, erau interesate în menținerea acestor poziții dominante și acționau pentru promovarea unei politici a României în domeniul petrolier în concordanță cu interesele lor. O politică asemănătoare a promovat și S.U.A. Capitalul provenit din S.U.A. reprezenta peste 10% din totalul capitalului investit. Din datele statistice se observă cu ușurință pozițiile foarte puternice pe care le aveau în industria petrolieră românească capitalurile provenite din Marea Britanie, Franța, Olanda, Belgia, S.U.A., în comparație cu cele provenite din Germania și Italia. (Anexa nr. 1).

Germania a supus România, treptat, unei presiuni permanente, pentru că petrolul românesc era o sursă importantă în Europa, cu excepția celui din U.R.S.S., care putea să asigure într-o proporție semnificativă consumul cerut de economia de război germană. Dintr-un asemenea punct de vedere, interesul Germaniei pentru petrolul românesc era vital, întrucât accesul la alte surse de petrol importante de pe glob și controlul acestora era aproape imposibil de îndeplinit¹⁰.

Pentru Uniunea Sovietică ocuparea câmpurilor petrolifere românești a avut, în primul rând, rațiuni de ordin militar, pentru a împiedica astfel celelalte puteri europene, în special Germania, să folosească petrolul românesc¹¹.

Un studiu comparativ între producția internă de petrol a României și cea obținută de Marea Britanie, Franța, Germania și Italia, la un loc, evidențiază un raport de 5/1 în favoarea României¹².

Semnificativ pentru evaluarea importanței petrolului din România în economia de război a marilor puteri, este raportul dintre capacitatea de export a României și consumul intern al acestor state. Ținând cont de faptul că necesarul pentru consumul intern al Marii Britanii era de circa

¹⁰ Cf. *Economia materiilor prime din România și însemnătatea ei pentru Reichul German*. Oficiul Reichului pentru planificarea economiei de război, ianuarie 1939 – Biblioteca Academiei Române (în continuare, B.A.R.), Arhiva Istorică Centrală, microfilme Germania, rola 12, M 018.

¹¹ Victor Suvorov, *Ziua <M>. Când a început cel de al Doilea Război Mondial?* Editura Polirom, Iași, 1998, pp. 243 –245.

¹² Producția României era de 6 240 000 tone, iar producția celor 4 mari puteri a fost de 1.160.000 tone (Anglia – 2.000 tone, Germania – 900.000 tone, Franța – 100.000 tone, Italia – 168.000 tone). Cf. „*Moniteur du Pétrole Roumain*”, Anul XLV, nr. 12 din 15 iulie 1940, pp. 657-664.